

TED ANKARA KOLEJİ VAKFI ÖZEL LİSESİ

ULUSLARARASI BAKALORYA PROGRAMI

A TÜRK DİLİ VE YAZINI DERSİ

UZUN TEZİ

“İÇİMİZDEKİ AYDINLAR”

Rehber Öğretmen : Buket ŞAFAK CİĞEROĞLU

Öğrencinin Adı : Nehir

Öğrencinin Soyadı : KIRTAŞ

IB Diploma No : 001129 – 0036

Sözcük Sayısı : 3972

Araştırma Sorusu: Sabahattin Ali'nin *İçimizdeki Şeytan* adlı yapıtında “aydın tipi”, odak figür Ömer ve yan figürler üzerinden hangi yönleriyle ele alınmıştır?

ÖZ/PLAN

Uluslararası Bakalorya Programı A dersi Türk Dili ve Edebiyatı alanında hazırlanan bu tezde, Sabahattin Ali'nin *İçimizdeki Şeytan* adlı yapıtında odak figür Ömer çevresinde şekillendirilen aydın sınıfında yer alan figürler, içinde buldukları toplumsal yapı üzerinden değerlendirilmiştir.

İki bölümden oluşan tezin birinci bölümünde sözde aydın tipi, ikinci bölümde ise gerçek aydın tipi ele alınmıştır. Tezde aydın başlığında, toplumsal yapıda aydın sınıfı içinde yer alan bireyler, sözde ve gerçek aydın olmak üzere iki bölümde sınıflandırılmış ve bu aydınlar odak figür Ömer ile ilişkileri bağlamında değerlendirilmiştir. Sonuçta da sözde ve gerçek aydın tipinin hangi sebeplerle oluştuğu ve iki farklı aydın tipinin içinde buldukları koşullara göre nasıl şekillendiği ortaya konmuştur.

Sözcük Sayısı: 106

İÇİNDEKİLER

1. GİRİŞ.....	3
2. AYDIN TİPİ.....	4
2.1. SÖZDE AYDIN TİPİ.....	5
2.1.1. ÖMER	5
2.1.2. İSMET ŞERİF	7
2.1.3. EMİN KAMİL	10
2.1.4. PROFESÖR HİKMET	12
2.1.5. MUHARRİR HÜSEYİN BEY.....	13
2.1.6. NİHAT VE GAZETECİ GENÇLER.....	14
2.2. GERÇEK AYDIN TİPİ.....	16
2.2.1. BEDRİ	17
3. SONUÇ	19
KAYNAKÇA.....	21

Araştırma Sorusu: Sabahattin Ali'nin *İçimizdeki Şeytan* adlı yapıtında “aydın tipi”, odak figür Ömer ve yan figürler üzerinden hangi yönleriyle ele alınmıştır?

1. GİRİŞ

Sabahattin Ali, *“İçimizdeki Şeytan”* adlı yapıtında, toplumda aydın sınıf olarak nitelendirilen bireyleri kendi iç çatışmaları çerçevesinde ele almıştır. Kelime anlamı olarak aydın; okumuş, kültürlü, ileri düşünceli, bulunduğu toplum içinde çağın gereksinimlerini bilen ve bunları karşılayabilen kişilerdir. Aydın bireyler, toplumsal gündemi ve bireylerin gelişimini etkileyebildiklerinden, toplumu ileri götürebilecek ve ona yön gösterebilecek niteliklere sahip olmalıdır.

Toplumda aydın olduğunu düşünen birçok kişi vardır. *İçimizdeki Şeytan* adlı yapıtta odak figür Ömer'in çevresinde bulunan aydın sınıf içinde yer alan bireylerin hangi yönleriyle aydın sayılıp sayılamayacağı ortaya konmuştur. Kendilerini toplumda belli bir sınıfta gören ve önemseyen bu kişiler, zaman içinde kendileriyle çelişen davranışlar sergilemektedirler. Bu bağlamda yapıtta, toplumun beklentilerini karşılayabilecek, eğitilmiş, ahlaki değerler bakımından ölçülü bireyler -Bedri- “gerçek aydın” sınıfı içinde verilirken, ait olduğu aydın sınıfın nitelikleriyle örtüşmeyen, bilgisini toplumsal değerlerden çok bireysel çıkarlar için kullanan ve ahlaki değerleri önemsemeyen bireyler “sözde aydın” tipi olarak değerlendirilmiştir.

Ömer, her davranışı ani ve beklenmedik olan, toplumun “ideal kişi” beklentilerini karşılayabilecek bir kişiliğe sahip olmayan biri olup, çevresindeki sözde aydın kişilerin etkisi altında kalmaktadır. Bu sözde aydınlardan ikisi, Muharrir İsmet Şerif Bey ve Şair Emin

Kamil'dir. Her ikisi de, kendilerini üstün göstererek, insanları etkileyerek kendi karanlık ve anlamsız iç dünyalarını saklamaya çalışmaktadır. Profesör Hikmet ve Muharrir Hüseyin Bey de geniş edebiyat çevrelerini etkilemekte fakat topluma yön vermeye katkıda bulunuyor görünmelerine rağmen gerçek bir aydın gibi tutarlı davranışlar sergileyememektedirler. Yapıt boyunca bu insanların kişiliklerinden kaynaklanan tutum ve davranışlarının çözümlenmesi ele alınmış, her birinin diğerinden farksız ve bazı yönleriyle bayağı oldukları ortaya konulmuştur. Bu “büyük edebi kişiler” kadar toplumda söz sahibi olamayan gazeteci gençlerin ise içi boş hayaller kurduğu, sözde aydın figürlerden Nihat'ın da kendi çıkarları için onları kullandığı görülmektedir.

Yapıtta gerçek aydın sayılabilecek tek figür Bedri'dir. Güç ve iktidar konusundaki analizleri ile aydın kişiler hakkında yaptığı iç çözümlenmeleri, edebiyat dünyasındaki karşıtlıkları da ortaya koyması bakımından önemlidir.

Bu tez çalışmasında “İçimizdeki Şeytan” adlı yapıtta topluma mal olmuş belirli nitelikteki kişilerin oluşturduğu aydın zümrenin kendi içindeki çelişkileri, bireyin bulunduğu toplumla çatışması kapsamında verilmiştir. Kendilerini edebiyat dünyası çerçevesinde aydın olarak tanımlayan figürlerin, teoride gerçekleştirdiklerini düşündükleri entelektüelliğin, yaşam biçimine dönüşemeyişi ortaya konmuştur.

2. AYDIN TİPİ

Toplumsal yapıda aydın kimliği, iki tarzda karşımıza çıkmaktadır. Aydın sınıfı içinde yer alan ancak bilgi ve deneyimlerini toplum yararına olmaktan ziyade bireysel çıkarları için kullanan, ahlaki değerlerin dışında hareket eden ve sorgulamadan başkalarının doğrularını olduğu gibi kabul ederek yanlış davranışlarda bulunan bireyler, “sözde aydın” tipi içerisinde

incelenmiştir. Kültürlü, bilgili, dürüst, etik ve ahlaki değerlere bağlı olan bireyler ise “gerçek aydın” olarak değerlendirilmiştir.

2.1. SÖZDE AYDIN TİPİ

Yapıtta odak figür Ömer, çevresindeki aydın sınıfıyla yakın ilişkileri olan biridir. Sözde aydın sınıfı içinde yer alan figürlerden İsmet Şerif, Emin Kamil, Profesör Hikmet, Muharrir Hüseyin Bey ve Nihat, kendilerine has hırsları ve çıkarları bulunan ve Ömer’i olumsuz yönde etkileyen karakterlerdir. Aydın geçinenler, toplumdaki herkesi kavramak ve toplumu kazanmaktan uzak bir biçimde kendi dünyalarında yaşamakta ve bu onları gerçek aydın kimliğinden uzaklaştırmaktadır.

2.1.1. ÖMER

“İçimizdeki Şeytan” adlı yapıtta odak figür Ömer, aydın sınıf içinde yer alan, entelektüel ancak kendi sorunlarını çözemeyen biridir. Ömer postanede çalışan bir memurdur, ancak işini dikkate almamakta ve işe uğramamaktadır. Altı seneden beri fakülteye devam etmekte fakat bitirememektedir. Fakülteyi bitirerek, toplumu için çalışan, daha saygın gerçek bir aydın olmayı arzulamaktadır. Ancak okulundaki başarısızlığının nedeninin parasızlık olduğunu iddia etse de asıl nedenini şu şekilde açıklamaktadır:

“Okutulanlara ve bilhassa okutanlara karşı içinde yenilmez bir itimatsızlık, sebepsiz bir lakaytlık vardı. Bunun sebeplerini ne kadar dışarıda aramaya çalışsa da asıl illetin kendi acayip kafasında olduğunu biliyor, herkesten evvel kendini kandırmak için önüne gelene böyle masallar uyduruyordu.” (Ali, 72)

Ömer içindeki tembelliğin nedenini yine başka olaylara bağlamakta, bu şekilde kendini yanıltmakta, iradesizliğini görmemezlikten gelmekte, fakat davranışlarının sebebinin kendisi

olduğunu da bilmektedir. Ruhsal yapısındaki bu dengesizlik ve bulunduğu çevrenin etkisiyle de gerçek aydın hayallerinden de uzaklaşmaktadır.

Bu arada Ömer vapurda gördüğü bir kıza, Macide'ye ilk görüşte âşık olmuştur ve onunla evlenir. Bu şekilde bulunduğu toplumda saygın bir yer edineceğini hesaplamaktadır. Ömer'in Macide'ye olan ve gün geçtikçe artan aşkı, her hareketi gibi anidir ve aydın sınıf içerisinde kendine yer aramasındaki gibi tutarsızlıklarla doludur. Macide ise Ömer'e maddi ve manevi yönden destek olmaya çalışmaktadır. Ancak, Ömer'in korkunç ve sahte ilişkilerle dolu insanların içine çekildiğini fark ederek, ondan ayrılmaya karar vermiştir.

Ömer kendine göre bambaşka bir hayat istemektedir ve bunu da şu sözlerle dile getirmektedir. *“Büsbütün başka bir hayat, daha az gülünç ve daha çok manalı bir hayat istiyorum. Belki bunu arayıp bulmak da mümkün... (Ali, 47)* Edebiyat dünyasındaki kişilerle yaklaşması bu arayış yüzündendir.

Yapıtta, Ömer'in edebiyat dünyası içinde tutunmaya çalışan bir birey olarak yalnızlaşmasını görürüz. Ömer, bulunduğu ortamın beklentilerine cevap verememekte, değişken kişiliğinden dolayı toplumdan beklediği desteği de görememekte, gün geçtikçe daha büyük sorunlar içine girmektedir. Maddi sıkıntılar nedeniyle çevresindeki aydın görünen kişilerden para almakta fakat bu “sahte aydınlar” da kendilerini yüceltmek için Ömer'in zayıflıklarını kullanmaktadırlar.

Ömer'in süreç içinde önce bir mağazadan kadın çorabı çalması, ardından da Nihat'ın zorlamasıyla Veznedar Hafız'ı tehdit edip kasadan paraları alması, onu maddi sıkıntılarının gerçekliği ve acımasızlığıyla yüz yüze getirmiştir. Çevresindeki bu olaylar Ömer'in, aydın ve olgun kişilik değerlerini nasıl alt üst ettiğini, ruh halinin nasıl bozulduğunu göstermektedir.

Ömer, başına gelen her istenmeyen olayın kendi irade zayıflığından meydana geldiğini kabullenmek yerine, bunların kafasının “içindeki şeytan” yüzünden gerçekleştiğini belirterek onu suçlamaktadır. *“Fakat içimde öyle bir şeytan var ki... bana her zaman istediğimden büsbütün başka şeyler yaptırıyor. Onun elinden kurtulmaya çalışmak boş... Yalnız ben değil, hepimiz onun elinde bir oyuncakız...”* (Ali, 47) Bu durum onun için kabul etmek istemediği davranışlarından bir kaçış yoludur ve gerçekleri görmesini engellemektedir.

Odak figür Ömer, içindeki şeytanın kendisinden daha iyi bir hayatı esirgediğini düşünmektedir. Onu asıl baskı altına alıp gözetim altında tutan, onun farklı düşünmesini istemeyen, ruhsal felakete sürüklenmesine neden olanlar da çevresindeki aydın geçinen insanlardır. Ömer, gazeteci gençlerin siyasi bir suç olan “vatana hıyanet” suçunda adının geçmesinin ardından hapse girmiştir ancak böylece gerçeklerin farkına varmış; geleceğindeki gerçek aydınlığı engelleyenlerin, acı çekip ruhsal yıkılışına neden olanların bu aydın geçinen çıkarıcı kişiler olduğunu görmüştür.

2.1.2. İSMET ŞERİF

Yapıtta odak figür Ömer’in çevresindeki sözde aydınlardan biri İsmet Şerif’tir. İsmet Şerif büyük gazetelerden birinde makaleler yazmakta, “siyasi, iktisadi ve edebi meselelere” değinmekte ve yazılarında keskin bir dil kullanmaktadır. Bir edebiyat dâhisi olarak geçinmekte, konuşmalarında kullandığı abartılı kelime ve cümlelerle bir aydın gibi görünmeye ve davranmaya çalışmaktadır. İsmet Şerif’in konuşmalarını dikkatlice dinleyenler, onun edebi yönden çok da zengin bilgiye sahip olmadığını, tutarsız ve boş olan karakterini fark edebilmekte, o ise konuşma tarzı ile kendisini üstün göstermeye çalışmaktadır. İsmet Şerif’in edebiyat anlayışı, toplumu eğitmekten ve onun gerçeklerinden uzak, anlamdan çok biçim ve gösterişi öne çıkaran bir yapıdadır.

İsmet Şerif, Balkan Harbi'nde babasıyla beraber Edirne'de bulunurken boynuna isabet eden bir mermi parçasının açtığı yarayı hayatının en önemli olayı haline getirmiştir ve yaranın, karakteri ve kafasını şekillendirdiğini belirtmektedir. Girdiği bir münakaşada, iddia ettiğinin aksine, babasının bir kahraman olmadığı ortaya çıkmıştır; babası düşmana teslim olmaya giden bir vatan hainidir.

İsmet Şerif gibi aydın sınıf içinde yer alan figürlerin gerçek yüzünü en iyi anlayanlardan biri Ömer olmuştur. Ömer, İsmet Şerif'in "hayatının eseri" olarak nitelediği "Yara" romanının zannedildiği gibi mükemmel olmadığını, aksine insanlara bir şey öğretmeyen başarısız bir eser olduğunu çözmüştür:

"Yara romanı doğru dürüst hurufatla basılsa, altmış yetmiş sayfa ancak tutar... Herkesin itiraf edeceği şekilde, tekniği de oldukça bozuktur. Büyük eser, sanat muvaffakiyeti dediğiniz bu mu? Şu halimde ben İsmet Şerif'in çektiğini çeksem, böyle bir fasıllık bir roman kıvrırım" (Ali, 197)

İsmet Şerif bulunduğu topluma üstün görünebilmek için meşhur romancılardan biriyle tartışmaya girmiştir. *"Böylece her ikisi de birbirlerinin edebiyat ve fikir kıymetlerinin sıfır olduğunu ispata çalışmışlar..." (Ali, 160)* Bu kişiler ülkelere ve Türk edebiyatına katkı sağlamak yerine, boş ve gereksiz tartışmalara girmekte ve Türkçenin manasızlığından yakınmaktadırlar.

İsmet Şerif konuşurken kendisinin bile anlamını bilmediği kelimeler kullanmakta, bu yolla insanları etkilemeye çalışmaktadır.

"Bu sırada büyük muharrir: 'İçtimai bünyemizin teşekkülünde mühim amil olan bu donelerin kütle psikolojisi üzerinde de maşeri tefekkürün tekevvününde nasıl bir seyir ile müessir olduklarını romanlarımda uzun uzadıya teşrih etmişim!' diyordu." (Ali, 196)

İsmet Şerif'in bu şekilde, konuşmalarını derinliğine incelemeyen cahil kitleleri kendine hayran bıraktığı görülmektedir. Çevresindekiler de onun abartılı konuşmasından çok şey bildiğini çıkarmaktadır, ancak İsmet Şerif'in amacı gösteriş yapmak ve kendisini övmektir.

Bir hayır cemiyetinin müsamesesinde İsmet Şerif'in ortaya atılarak konuşması dikkat çekicidir. Onun bu tavrı abartılı, gösteriş meraklısı kişiliğini ortaya koymaktadır.

“Bir köşede cıgara içip etrafı süzen muharrir İsmet Şerif, mütemadiyen konuşan mühim adamın nefes almak için yaptığı bir fasılayı yakalayarak söze başladı ve kendisi de aynı akıbeta uğramamak için kelimeler ve cümleler arasında ufak bir boşluk bile bırakmadan anlatmaya koyuldu. Aynen kendinden evvel konuşan zat gibi bin bir mevzua atlıyor, fakat daha karanlık bir lisan ve daha göz boyayıcı kelimeler kullanıyordu. Sonra misallerini de mazideki icraatından değil, yazdığı eserlerden almayı tercih ediyordu.” (Ali, 195)

Burada iç çözümleme tekniğiyle, İsmet Şerif'in sözü edilen davranışında “sözde aydın”ların eleştirel yaklaşımla verildiğini görürüz.

İsmet Şerif'in basit yanları sarhoşken daha çok ortaya çıkmaktadır. İsmet Şerif, Ömer'in karısı Macide'ye ahlaki açıdan uygunsuz bir şekilde davranmakta ve Ömer, Macide ile ilgilenmediği zamanlarda Macide'nin yolunu keserek ve onun bekleyişinden cesaret alarak Macide'ye karşı çirkin arzular duyarak yaklaşmaktadır. *“Elleri Macide'nin omuzlarında ve yüzü yüzünden bir karış uzaktaydı. Gözlerinde istek, tehdit, yalvarış, her şey vardı.” (Ali, 220)* Macide, aydın sınıf içinde yer alan insanların zaafı doğrultusunda nasıl değiştiğine, bastırılmış duygularının nasıl ortaya çıktığına tanık olmuştur.

“Müsameden evvel birbirinden yüksek mevzulardan konuşan, fikir âleminde yere inmek istemeyen, adi arzular ve ihtiraslara karşı numunelik bir istihfaf besleyen büyük üstatlar, derece derece alçalarak aç bir hayvan haline gelmişler ve işte böyle karşısına, burnunun bir karış ilerisine kadar sokulmuşlardı.” (Ali, 221)

Ömer, içine girmeye çalıştığı edebiyat dünyası sayesinde gerçek bir aydın olmak istemektedir. Ancak odak figür Ömer, İsmet Şerif gibi figürlerden olumsuz etkilenmekte, bu

kişilerin yarattığı düzenin etkisinden kurtulamamakta, bu durum onun kişiliğine zarar vermekte ve yaşama tutunamamasına neden olmaktadır.

2.1.3. EMİN KAMİL

Yapıtta işlenen sözde aydın tiplerinden biri de şair Emin Kamil'dir. Emin Kamil, telaşsız ve rahat olan biri, bir "mirasyedi" olarak kurgudaki yerini alır.

"Başka işi olmadığı için son senelerde Budizm'e merak sardırılmış, saçlarını kökünden kestirip çiftlikte yalınayak dolaşarak Nirvana'ya varmak istemiş, sonra bundan vazgeçerek birkaç aydan beri Çinli Laotse'nin hayranı olmuştu. Elinde Çin felsefesine dair Fransızca kitaplarla dolaşıyor, hayatı ve insanları bunlara göre izah etmeye çalışıyordu." (Ali, 48 - 49)

Emin Kamil de İsmet Şerif gibi edebiyat anlayışı ile topluma fayda sağlamak yerine kendini insanlara farklı ve üstün göstermeye çalışmaktadır. Aslında zeki biridir, yazdığı şiirleriyle hitap ettiği insanları bilgisine hayran bırakmayı amaçlamaktadır. İçerikten daha çok biçime ve yabancı kelimelere önem vermesi, iyi anlaşılamayan uzun ve anlamsız cümlelerle konuşması, toplumun eğitim ve gelişimine katkıda bulunmaya özen göstermemesi onun edebiyat anlayışını yansıtmaktadır. Bu durum onun sorumluluktan kaçan, mirasyedi ve tembel kişiliği ile şekillenen asıl benliğinin basitliğini otaya koymakta, Emin Kamil de bunu Budizm ve Çin felsefesine ilgi duyarak gizleyebileceğini düşünmektedir.

Bir hayır cemiyetinin müsameresinde Emin Kamil, İsmet Şerif'i savunmak için konuşmaya başlamış gibi gözükse de, aslında ondan farksızdır ve onun kadar çevresinden hayranlık ve ilgi bekleyen biri olduğunu göstermiştir.

"Emin Kâmil, İsmet Şerif'i tekrar müdafaa etmek için söze başlamış gibi yaparak lafı değiştirdi, evvela hiç kimse onun ne söylediğini anlayamadı. Fakat yavaş yavaş, yeni daldığı İslam tasavvufundan bahsettiği meydana çıktı. Genç şair bir sene gibi az bir zamanda Buda'yı, Laotse'yi deneyip bırakmış, nihayet Muhiddîni Arabî ve Hallacı Mansur'da karar kılmıştı. Yeni öğrendiği ve yanlış telaffuz ettiği Arapça ibareler

söylüyor, münasebetli, münasebetsiz beyitler okuyor; ...sonra bu hikmetin nasıl tefsir edildiğini görmek için gözlerini kırıştıtararak etrafına bakıyordu.” (Ali, 197)

İsmet Şerif gibi Emin Kamil’in konuşmasında “yeni öğrendiği ve yanlış telaffuz ettiği” Arapça kelimeler kullanması, çevresini etkileme ve büyüleme isteğini ortaya koyar.

Emin Kamil, okuduğu şiirlerinde de insanların gözünü boyamaya ve onları korkutarak etkilemeye çalışmaktadır. *“Bu manzumede, Türkçede mevcut bütün korkunç kelime ve mevhumlar bir araya toplanmış gibiydi. Böylece tüyleri ürperten bir tesir elde edilmek istendiği anlaşılıyordu.” (Ali, 198)* Emin Kamil’in bu şekilde insanları etkilemeye çalışması bilgili ve gerçek bir aydın olmasından değil, kendisini önemli ve değerli gösterme çabasındandır.

Emin Kamil ve İsmet Şerif’in iç dünyalarındaki karanlık ve manasızlık göz önüne alındığında Emin Kamil’in şu sözleri ironiktir: *“Yüksek insan dışına değil, içine kıymet verendir.” (Ali, 51)* Bu iki adamın her hareketi gösteriş ve abartı içermekte ve asıl kimliklerini ortaya çıkarmaktadır: *“Her ikisi de büyük manalı kelimeler kullanıyorlar, sözlerinin muayyen yerlerinde durarak yaptıkları tesiri kontrol ediyorlar, bazen de aynı zamanda söze başlayarak birbirlerini dinlemeden söyleniyorlardı.” (Ali, 52)* Emin Kamil ile İsmet Şerif aslında birbirlerine saygı duymamakta, diğerini hiçe saymaktadır. Hayattaki tek amaçları insanları etkileyip toplumda mükemmel, bilgili birer aydın gibi gözükmeye çalışarak saygınlık kazanmak ve bu yolla iç dünyalarının basitliğini olabildiğince saklamaktır.

Emin Kamil kendini bir aydın olarak göstermekte ve toplumda yıkılmaz bir düzen yaratmaya çalışmaktadır. Çevresindeki edebiyat toplumu Emin Kamil’i ileri bir kişi olarak görmekte, Ömer gibi bireyler ise bu aydınlar yüzünden kendi gerçek kişiliklerini oluşturup yaşayamamaktadır. Bu ortamda diğerlerinin etkisinde kalan odak figür Ömer, güçsüz ve dirençsiz olarak görülmekte, kendini geliştirememekte ve bu toplumun bireyleri tarafından

yargılanmaktadır. Bu durum aydın sınıfı içinde yer almaya çalışan Ömer'in bunalıma sürüklenmesinde önemli bir rol oynamıştır.

2.1.4. PROFESÖR HİKMET

Odak figür Ömer'in ve Macide'nin çevresinde kendisini önemli bir aydın gibi göstermeye çalışanlardan biri de Profesör Hikmet'tir. Profesör unvanına sahip biri olarak bilgi ve fikirleri ile topluma olumlu katkıda bulunabilecekken, onun hayattaki en büyük zevki kendisini üstün gösterecek, yüceltecek, ona minnettar kalacak insanlar yaratmaktır. Bu amaçla Ömer'e de ihtiyacı olduğunda para vererek onu yanında tutmaya çalışmaktadır. Bu durum Ömer'in hayatındaki parasızlık sorununun daha da büyümesine yol açmıştır. Daha sonra para sorunu, Ömer'in en önemli sıkıntılarından biri haline gelecek ve neredeyse aklını yitirmesine yol açacaktır. Profesör Hikmet, Ömer'in bu zayıf noktasını her an yüzüne vurarak kendi gerçek kişiliğini ortaya koymaktadır.

Macide, Profesör Hikmet Bey'i ilk gördüğü andan itibaren ondan hoşlanmamış ve davranışlarından rahatsız olmuştur: *“Başını biraz kaldırıncı, gözlerini kendisine dikmiş olan Profesör'ü gördü. Yaşını tahmin etmeye imkân olmayan bu adamın bakışları onu şiddetle rahatsız etti ve demin sıktığı elin daima terliymiş hissini veren soğuk ıslaklığı aklına geldi.”* (Ali, 125) Macide'nin Profesör Hikmet'e karşı duyduğu rahatsızlık, yapıtta ara ara verilmiştir. *“Sonra insana ne kadar yapışkan gözlerle bakıyor. Öteki de öyle, onun bakışlarını da beğenmedim. İnsanı satın alacak gibi seyrediyorlar.”* (Ali, 129 – 130) Profesör'ün Macide'ye sürekli gözlerini dikmesi ve rahatsız edici tavırları Macide'nin hoşuna gitmemiş, ondan tedirgin olmuştur. Profesör Hikmet, Ömer ve Macide ile görüşmelerinde, sarhoş oldukça, Macide'ye karşı uygunsuz tavırlar sergilemektedir.

“Saza gittikleri akşam Ömer’e birdenbire: ‘Kalkalım!’ demesinin sebebi, bu yüksek adamların konuşmalarının tahammül edilemeyecek kadar manasızlaşması, fakat bunun yanında da, Profesör Hikmet’in gitgide yüzüzleşen sarhoş halleriydi. Yana yana oturdukları için ikide birde Macide’ye doğru eğilerek herhangi akla hayale gelmeyecek bir şey söylüyor, bu sırada midisinin ufunetli havası genç kadının yüzünü kaplıyor ve nefesini kesiyordu. Pek de sarhoşluk eseri olmayarak yanına sallayıverdiği elleri Macide’nin dizlerine veya bacaklarına dokunmak hususunda göze batar bir temayül gösteriyorlar ve gözleri, manası pek açık olan ifadelerle, Macide’nin göğsünde dolaşıyorlardı.” (Ali, 192)

Profesör, edebiyat dünyasındaki tartışmalardan uzak durmakta ve eksiklerinin ortaya çıkmasından korkmaktadır. Onun bu hali, hareketlerindeki samimiyetsizlik ve konuşmalarındaki tutarsızlık, sahte aydın tiplemesinin bir yansımasıdır. Odak figür Ömer ise ondan para aldığı için Macide’ye olan tavırlarına rağmen Profesörle ilişkisini kesmemekte ve hareketlerine katlanmaktadır.

2.1.5. MUHARRİR HÜSEYİN BEY

Odak figür Ömer ve karısı Macide’ye sonradan tanıştırılan Muharrir Hüseyin Bey, aslında basit, bayağı, ahlaki değerlerden yoksun ancak toplumda mühim gözükmeye çalışan biridir. Konuşmalarında kendisine yapılan itirazları dinlememekte, “ret ve cerh etmekte” olan bir insan olup kalem sahiplerine hoş görünüp şöhretini korumak isteyen birisidir. İsmet Şerif de çıkarları için dalkavukluk yaparak bu muharrire yanaşmaktadır.

Zaman ilerledikçe, Muharrir Hüseyin Bey de Profesör Hikmet ve İsmet Şerif gibi gerçek yüzünü ortaya çıkaracaktır.

“...Muharrir Hüseyin Bey, yanında oturduğu zayıf ve gözlüklü kıza, böyle bir yerde hiç de münasip olmayan tavırlarla sokuluyor, onunla konuşurken, hemen üstüne atılacakmış gibi burun delikleri büyüyüp gözleri mahmurlaşarak bakıyor... gerdanını ve dudaklarını süzüyordu.” (Ali, 205)

Muharrir Hüseyin Bey de aydın geçinenlerden farksızdır ve diğerlerinin içlerindeki anlamsızlık ve basitliğin kendisini gösterdiği gibi onun içindeki bayağılık da anlaşılacaktır.

Odak figür'ün karısı Macide artık bu “çok önemli” adamları çözmüş, aslında hiçbirinin göründükleri gibi olmadıklarını kavramıştır.

“Ömer’le beraber yaşamaya başladıkları ilk günden beri bu meşhur ve kıymetli adamlarda büyük ve fevkalade taraflar, o zamana kadar kimsede görmediği meziyetler arıyor, buna mukabil onların herkesten ayrı olan yegâne hususiyetlerinin, herkesin riayet ettiği birtakım kaideleri keyiflerince çiğnemekten ibaret bulunduğunu görüyordu.” (Ali, 204)

Macide, aydın sınıf içinde yer alan bu bireylerin menfaatleri için nasıl değiştiklerine tanık olmuş, onların göründüklerinin aksine ilgiye muhtaç, insanları etkilemeyi amaç edinmiş ve statülerini korumak için her türlü şeyi yapabilecek insanlar olduklarını anlamış, fakat kocasının bu kişilerle arkadaşlığını devam ettirmesini önleyememiştir.

2.1.6. NİHAT VE GAZETECİ GENÇLER

Odak figür Ömer’in yakın arkadaşı Nihat gençlik mecmualarında makaleler yazmakta, kendisini gazeteciliğe başlayan gençlere önemli biri, gerçek bir aydın gibi göstermeye çalışmakta ve bunda da başarılı olmaktadır.

“... gazetelerde ara sıra ‘Gençlik Hareketleri’ diye makaleler neşreder ve ne kastettiği pek kolay anlaşılmayan ve açıkça söylemediği bir düşmana çatıyormuş hissini veren yazıları bazı gençler tarafından hararetle münakaşa edilirdi.” (Ali, 49)

Nihat, bu gazeteci gençler tarafından kıymetli sayılmakta, bu şekilde onları istediği gibi kullanabilmektedir.

Nihat, edebiyat dünyasında belirli bir yer edinmeye çalışmaktadır. Bu yüzden, kendi çıkarları doğrultusunda, İsmet Şerif’e sonsuz saygı göstermektedir. *“Düşmanlarına sizin kadar keskin silahlarla ve kuvvetli mantıkla hücum eden başka muharririmiz yok.” (Ali, 47)*

Nihat konumunu koruyabilmek için aynı zamanda büyük çaba sarf etmekte ve toplumun ileri gelenlerine yaranmayı amaçlamaktadır.

Nihat'ın hayatta en değer verdiği konu paradır. Paranın insanın aklına inanılmaz düşünceler getirebileceğine inanmaktadır. Nihat, yapıtta Ömer'e sürekli "Bize para lazım azizim, paran var mı" demesiyle özdeşleşmiştir. "... iki lira borç alırsın... İşte ondan sonra mucize başlar." (Ali, 16-17) Odak figür Ömer, Nihat'ın paraya olan düşkünlüğünün kendisini de etkilemesiyle para sıkıntısını önemli bir problem haline getirecek ve bu Ömer'in ruhsal durumunu olumsuz yönde etkileyecektir.

Nihat, Ömer'e maddi destek sağlayanlardan biri olan Veznedar Hafız Efendi'nin kasadan para çaldığını öğrendikten sonra onu bir para kaynağı olarak görmeye başlamıştır. Hafız'ı tehdit etmesi için Ömer'e çirkin bir şekilde baskı yapmıştır:

"Şu senin veznedar bize para bulabilir!... O bize para tedarik edebilir... Hem de istediğimiz kadar... Beş yüz lira... bin lira..." "Ne zannettin ya? Elbette tehdit edeceksin... Onun için büyük bir fedakârlık değil ki... Ha iki yüz lira, ha iki bin lira..." (Ali, 149)

Nihat Ömer'den ahlak ve insanlığı unutmamasını ister bir hale gelmiştir. Bu da Ömer'in üstünde derin bir baskı oluşmasına yol açmıştır. Ömer, psikolojik çöküntü yaşamıştır, sonunda Veznedar Hafız Efendi'den zorla para alması ve hapse kadar sürüklenişi de Nihat yüzündendir.

Gazeteciliğe yeni başlamış olan gençler ise Nihat gibi bireyler tarafından kolayca kandırılmakta ve sömürülmektedirler. Bu gençlerin hepsi aslında benzer ve sığ hayalleri olan insanlardır.

"Darülfünunun muhtelif kısımlarında okudukları rivayet edilen ve bağıra bağıra konuşmayı, geniş hareketler yapmayı itiyat edindikleri ilk anda göze çarpan bu gençler, ..., madamı, ikide birde odasının kapısından başını çıkararak, kızgın gözlerle ortalığı süzmeye mecbur edecek kadar gürültü ediyorlar, bazı meseleleri münakaşa ve Nihat'ın fikirlerini tamamen kabul ettikten sonra dağılıyorlardı." (Ali, 187)

Gazeteci gençlerin Nihat'ın fikirlerini tamamen kabul etmeleri ve onu bir ilah haline getirmeleri dikkat çekicidir. Nihat'a olan bu bağlılıkları yine Nihat tarafından sömürülmelerine neden olmaktadır.

Bu gençlerin yazdıkları yazılar da kendileri gibi içi boş ve manasızdır: *“Yazıları ekseriya ismi zikredilmeyen, yahut nadiren ve korkunç sıfatlarla birlikte zikredilen muhasımlara küfürden ibaretti.”* (Ali, 188) Yazdıkları hakkında hiçbir fikirleri yoktur ve düşünmeden, sorgulamadan yazmakta, Nihat'ın yönlendirmelerine inanmaktadırlar. Nihat, onların böyle olmasına sevinmekte, gençleri kendi çıkarları için kullanmaktadır. Ona kafası çalışmayan, sorgulamadan harekete geçecek insanlar lazımdır. Böylece Nihat, adi emellerini kolaylıkla yerine getirebilecek, gençler ise “kabadayıcı” aydın gözükmeye çalışacaklar, “feragat ve fikir kahramanlığı rolü” oynayabileceklerdir.

Ömer bu gençlerin içi boş ideallerini ve iç yüzlerini kavramış ve analizini yapmıştır:

“Evvvela, bütün muvaffakiyetin başı olarak büyük bir iltimas arayacaksın... İtiraz etme, bal gibi arayacaksın. ... Ondan sonra memleketin göz önünde bir yerine tayin olunmak... Sonra para kazanmak: Bol bol, avuç avuç, çılgınlar gibi kazanmak... Sonra güzel bir karı almak... Kafaca anlaşacağın ve ruhu ruhuna uygun bir kadın değil!”(Ali, 190)

Odak figür Ömer, gazeteci gençlerin belirli bir ideallerinin olmamasını, gelecekte onların da içleri boş, anlamsız birer “sözde aydın” kişiliğe bürüneceklerini, topluma bir yarar sağlamayacaklarını ortaya koymaktadır.

2.2. GERÇEK AYDIN TİPİ

Gerçek aydınlar, bilgi ve uygulamaları ile topluma örnek olacak ve yön verecek kişilerdir. Kendisini bilgi, görgü ve entelektüel açıdan çok iyi yetiştirmiş, mantıklı ve tutarlı

davranışlarını topluma yansıtan, toplumun yararı ve iyiliği için çalışan kişi, gerçek aydın olarak nitelendirilebilir.

2.2.1. BEDRİ

Bedri, romanda “gerçek aydın” olarak kabul edilebilecek, belki de bu unvanı hak eden, bilgi ve deneyimleriyle de Ömer’e destek olan bir aydındır. Bedri bir müddet konservatuar öğretmenliği yapmıştır, anlatı zamanında ise İstanbul’da çeşitli yerlerde piyano çalarak geçimini sağlamaktadır. Bu şekilde ileride toplumun gelişimine katkıda bulunacak özellikle genç öğrenciler yetiştirmiş, bulunduğu ortamlarda da esasen toplumu aydınlatmak yerine kendi çıkarları peşinde olan “sahte aydın”ları eleştirerek onların gerçek yüzlerini ortaya çıkarmaya çalışmaktadır.

Bedri’nin edebiyat tarzı, realist, gerçekleri gören, toplum içerikli ve bu yolla kişilerin aydınlanmasına ışık sağlayan bir yapıdadır ve onun ruh analizi sayılabilecek tiratları da Emin Kamil gibi edebiyat dünyasındaki aydın geçinenlerin asıl amacını ortaya çıkarmaktadır.

Ona göre, Emin Kamil’in asıl istediği, bir şey anlaşılmadan kişiler üzerinde tesir yaratmaktır. İnsanların, aslında dikkatli düşünseler, bu manzumelerin çok anlamsız ve derin bir içeriğe sahip olmadıklarını anlayacaklarını söyler:

“Hiçbir derin ve kuvvetli hisse, hiçbir büyük ve insanı sarsan fikre dayanmadan, sırf göz boyamak, esrarlı görünmek için yazılan bu beş on satırda, bir talebede bile mazur göremeyeceğimiz aleladelikler var... Cahil ve dalavereci bir yobazın kendini muhite yutturmak için müracaat ettiği esrarlı ve muammalı birkaç formül, birkaç dini teşbih, bir iki karanlık ifade bugün bile derhal aydınlık düşünceleri bulandırıyor.” (Ali, 199)

Bedri, bu kişilerin göz boyama amacıyla hareket ettiklerini, buna rağmen hitap ettikleri okuyucu kitlelerini gerçekten etkilediklerini kavramıştır.

Bedri'nin bu tiratlarında insanlara verdiği mesajlar evrensel bir nitelik taşımakta olup eleştirilen nokta, kişilerin genel olarak araştırmadan bazı insanların peşinden gitmesidir. *"İnsanların en zayıf tarafları, sormadan, araştırmadan, düşünmeden, kafalarını patlatmadan inanmak hususundaki hayret verici temayülleridir. (Ali, 200)* Bedri'ye göre insanların yaptığı en büyük yanlış, araştırmadan, sorgulamadan bu kişilere körü körüne inanmaktır, bu yolla insanlar, aydın geçinen birçok kişinin işini kolaylaştırmakta, güçlerini ve iktidarlarını sağlamlaştırmaktadır. Bedri yine de bir gün bu kişilerin iktidarlarının sona ereceğine inanmaktadır.

Yapıtta odak figür Ömer'in olumlu yönde en çok etkilendiği kişi Bedri'dir. Kendi menfaat ve çıkarları için, buldukları toplumu ve yakın çevrelerini etkilemeye, her fırsatta kişileri kullanmaya çalışan ve kendilerini aydın olarak niteleyen birtakım insanları tiratlarında eleştiren Bedri'nin uyarıcı tarzı Ömer'i etkilemiş, onun iyi, doğru insanların ve gerçek aydınların da toplumda bulunduğu geç de olsa farkına varmasına neden olmuştur.

3. SONUÇ

Sabahattin Ali'nin *İçimizdeki Şeytan* adlı yapıtı topluma yön veren aydınları ve bu aydınların birbirleriyle ilişkilerini ortaya koymaktadır. Aydın tipinin incelendiği tezde, odak figür Ömer'in çevresinde yer alan aydınların hangi yönleriyle gerçek aydın oldukları, sözde aydınların ise yoksun oldukları değerler, bireyler arası ilişkilerle değerlendirilmiştir.

Yapıtta iki farklı aydın tipinin ortaya çıktığı gözlenmektedir. Birincisi, sözde aydın tipi olarak karşımıza çıkan, aydın olabilmenin değer yargılarına sahip olmayan, okumuş ve eğitilmiş olmalarına karşın bir yönüyle de olsa değer kaybına uğramış, bireysel egolarını akademik çalışmaların üstünde tutmuş bireylerdir. Odak figür Ömer ve çevresinde yer alan İsmet Şerif, Emin Kamil, Profesör Hikmet, Muharrir Hüseyin Bey, Nihat ve gazeteci gençler sözde aydın tipi içinde değerlendirilerek hangi yönleriyle gerçek aydın olamayışları incelenmiştir.

Edebiyat dünyası içindeki sözde aydın kişiler, kendilerine has hırsları olan, iç dünyalarının manasızlığını gizleyerek kendilerini üstün göstermeye ve aydın görünmeye çalışan, odak figür Ömer'i de çıkarları doğrultusunda olumsuz yönde etkileyen bireylerdir. Sabahattin Ali, yapıtta entelektüel kimliklerle ortaya koyduğu aydınları içi boş, gerçeklerden uzak ve çelişkili halleri içerisinde Ömer ve Macide figürleriyle ilişkileri bağlamında verirken, ahlaki değerlerin zaman içinde yitirilişini de ortaya koymuştur. Bedri'nin Macide'yle olan diyaloglarından hareketle aydınların hangi yönleriyle gerçek aydın tipi içinde yer almadıkları belirtilmiştir.

Yapıtta “gerçek aydın” tipi içinde Bedri figürü değerlendirilmiştir. Bedri, eğitimi ve bilgisiyle, mantıklı ve tutarlı davranışlarıyla insanlara yol gösteren, insanlara değer veren bir

kişiliğe sahiptir. Eğitime gönül vermiş ve kendini işine adanmış bir bireydir. Arkadaşlığa önem veren yönüyle yapıtta odak figür Ömer'i içinde bulunduğu "kapana kısılmışlıklarından ve çıkmazlardan" kurtarmaya çalışan Bedri, hümanist tavrıyla yapıtta gerçek aydın sınıfı içinde yer alabilecek tek kişidir. Odak figür'ün çevresinde bulunan ve kendini aydın olarak gören kişilerin eksikliklerini görebilmekte, toplumsal değerlerin dışında ve kişisel hırslarının peşinde olan bu sahte aydınları eleştirmektedir.

Toplumda araştırmadan, incelemeyen ve sorgulamadan, birine körü körüne bağlananlar olduğu sürece, bu tip insanları kendi çıkarları için kullanarak kendilerine maddi ve manevi menfaat sağlayan aydın geçinenlerin de var olacağı yapıtta ortaya konmuştur.

Tezin sonucunda aydın sınıfı içinde yer alan figürlerin toplumsal yapıda "aydın" olgusunu tam anlamıyla karşılayamadıkları, kendi bireysel çıkarlarını zaman içinde egolarıyla birleştirdikleri ve edebiyatın toplumsal boyutunun dışına çıktıkları gözlenmiştir.

KAYNAKÇA

- ALİ, Sabahattin, İçimizdeki Şeytan, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2013
- "Güncel Türkçe Sözlük." *TÜRK DİL KURUMU*. Türk Dil Kurumu Yayınları, 2006. Elektronik Ortam, 2014.